

KARACAOĞLANIN DÜNYASINDA BİTKİLER

Müjgan Üçer

Türk halk edebiyatında eser ve tesiriyle yüzyıllar boyu yer etmiş, haklı bir üne kavuşmuş, bir aşk ve tabiat şairi olan Karacaoğlan dünyasında, bütün Anadolu'yu kaplayan, bitkilerin, meyvelerin bolluğu ve bereketini dile getirmekte, süsten uzak, içten ve özden deyişleriyle çevresindeki tabiat güzelliklerimin, sevdiklerinin güzellikleriyle anlatmaktadır. Onun dünyasında, bitkiler gibi hayvanların da ayrı bir yeri olup, diğer bir araştırma konusu olarak başka bir çalışmamıza bırakılmıştır.

Bütün şiirlerinde insan ve tabiat sevgisinin derin izlerini gördüğümüz Karacaoğlan güzelleri, bitkilerin ve meyvelerin özellikleri ile anmış, tabiat sevgisini, insan sevgisi ile birbirini tamamlayan unsurlara olarak şöyle birleştirmiştir:

Karac'oğlan der ki : Bahçana girdim
Domurcuk güllerin goncasın derdim
Sevdiğim göğsünde dört nişan gördüm
Bir alma, bir ayva, bir nar, bir kiraz
197(286-3)

Karacaoğlan, meyveleri anarken, onları Al Yusuf Alması, Yanıl Alma, Gürün Alması, Sultani Kiraz gibi özellikleriyle de belirtir.

Karacaoğlan, bir botanist, bir zoolog gibi çevresindeki bitkileri, hayvanları dile getirirken, bunların güzelliklerini bir ressamın tablosundaki gibi önümüze, bütün canlılığı ve renkliliği ile serer:

Sarı çiğdem küme küme serilmiş,
Taşlarında kekik reyhan derilmiş,
Bu güzellik ta ezelden verilmiş
Fesleğen yayla sağında solunda 159
(233-2)

Halk dilimizde güzelleri sıfat olarak söylenen özellikleri ve benzetmeleri Karacaoğlan'ın ifadelerinde şöyle buluyoruz:

Karac'oğlan böyle sandık
Ağız fincan burun fındık
Billur gibi beyaz pambuk
Beyaz gövden kar mı yoksa? 267
(377 - 5)

Halk edebiyatımızla birlikte, kültürümüzde de önemli ve ayrı bir yeri olan gülün, Karacaoğlan'ın dünmyasında da aynı güzellik, canlılık ve mecazlarıyla bulunduğunu görürüz. O çevre güzelliklerini anlatırken "Gark olmuş güle nergise", "Çevresi güller biteği" ifadelerini kullanmış, "Has bahçede gülle, bülbülü", "Destelenmiş güle benzeyen güzelleri", ak gül, ağca gül, domurcuk gül, gonca gül, yeni açmış gül, küsgen gül, gül dalı, gül fidanı, gül renk, gül beniz, gül bahçesi ve yayla gülüyle de güzelleri ne de canlı anlatmıştır.

"Yoksa hizmetinde kusur mu koydum

Niçin gül dalına harı kondurdun?" 22

(32 - 1 / 3, 4)

Derken de engelleri, gülün dikeniyi anlatmak istemiştir. Atalardan kalan bir benzetme, bir misal olan:

"Kara çalıda gül bitmez"

264(373-3/1)

Sözümüzle de varlıkların özelliklerini ne de güzel belirtmiştir.

Gül den nazik olarak bilinen ve bu sebeple de koklamaya kıyamadığı güzeller için de şu benzetmeyi yapmıştır:

Geyme dedim niçin geydin alları

Başıma getirdin türlü nalları

Koklamaya kıymadığım gülleri

Niçin verdin yad illere soldurdun?

Hayatı ve tabiatı, yaşamayı seven, onun güzelliklerin "Gül sokunmak" şeklinde anlatan Karacaoğlan bu ifadeye şiirlerinde ne kadar da çok yer vermiştir. (2)

Gülün, gülmek fiiliyle olan ses ve söyleyiş benzerliğine Karacaoğlan yer vermiş, "Gül benzime sen düşürdün gazeli" diyerek az da olsa hayflamıştır.

"Koç yiğide düşen dilber

Güller ile kurulanır"

303 (429 - 1 / 3, 4)

Derken , yiğitlerin gösterdiği ihtimam ve güzele verdikleri değeri de Karacaoğlan'ca ifade etmiştir.

Çevrenizdeki güzelliklere ve güzele olan ilgi ve sevgisini şiirlerinde bir hayli gördüğümüz Karacaoğlan'ın iki koşmasından şu iki kıtayı ne kadar içten ve özden buluruz:

Kızlar güzel aslı hürüden
Yeryüzüne lale, yeşil bürüden
Kasvetli gönlümün gamın eriden
Karanlık kalbimin çırası kızlar 154
(226-2)

Halk şiirimizde boynunun büküklüğü ile menekşe, derdin ve dertlinin sembolü olmuştur. Kararcaoğlan'a her ne kadar dertsiz ve gamsız diyorsak da o menekşe ile şöyle konuşmuştur:

Yaz gelir de heveslenir bitersin
Güz gelince başın alır gidersin
Yavru niçin boynun eğri tutarsın
Senin derdin benden beter menevşe
144(210-1)

Aşağıdaki kıtalarında yine güzellikleri ve güzeli şu benzetmelerle dile getirmiştir:

Yüzlerin bahçanın narı
Beyaz gövden yayla karı
Sensin doğan aylar nuru
Kız irengin gül mü yoksa?
266 (377 - 3)

Sabahtan uğradım ben bir güzele
Görünce aklımı verdim kalana
Leylağı sümbülü hep bile yetmiş
Cennet kokuları vardır alana 178
(260-1)

Güzelin baş süslemesini bir çiçek bahçesi zerafeti içinde şu ifadelerle anlatmaktadır.

Yaşını sorarsan onbeş yaşında
Hile yoktur kirpiğinde kaşında
Yedi dürlü çiçek vardır başında
Kokar reyhan ile gül karma karış 8
(11 - 3)

Şiirlerinde, güzellikleri ve güzelleri her zaman birlikte ve birbirini tamamlar şekilde anan Karacaoğlan bitkileri ve onlarla ilgili bağ, bahçe, gülistan, koru, yayla, ağaç, orman, çayır, çimen, fidan, yaprak, dal, şivga, ot, ekin, harman, tomurcuk, çiçek, meyve, yemiş, gazel, çelenk gibi örneklerini verdiğimiz ifadeleri bol bol kullanarak tabiat sevgisini dile ge-

tirmiş bulunmaktadır. Şiirlerinde, çeşitli vesilelerle adı geçen bitkiler ise şunlardır: (3)

Alma : *Malus communis*

Ayva : *Cydonia vulgaris*

Ardıç : *Juniperus*

Badem: *Prunus amygdalus*

Bakla : *Vicia faba*

Bamya : *Hibiscus esculentus*

Çakır diken : *Sarcopoterium spinosum*

Çınar: *Platanus orientalis*

Çiğdem : *Colchicum* ve *Crocus*

Dut : *Morus alba*

Fesleğen : *Ocimum basilicum*

Fıstık : *Arachis hypogea* (Yer)

Fıstık : *Pinus pinea* (Çam)

Fıstık : *Pistacia vera* (Şam)

Geyik göbeği : ? (4)

Gül : *Rosa*

Hardal : *Sinapis alba*

Hazeran : *Delphinium consolida*

Hurma : *Phoenix dactylifera*

Kahve : *Coffea arabica*

Kamalak : ? (5)

Kamış : *Arundo* ve *Phragmites*

Kara ardıç : *Juniperus* ?

Karabiber: *Piper nigrum*

Kara çalı : *paliurus aculeatus*

Karanfil : *Dianthus*

Kavak : *Poulus*

Kekik : *Thymus*

Keten : *Linum*

Kiraz : *Prunus avium*

Kına : *Law sonia inermis*

Lale : *Tulipa*

Leylak : *Syringa vulgaris*

Limon : *Citrus limonum*

Menevşe : *Viola*

Meşe : *Qercus*

Nar: *Punica granatum*

Nergis : *Calendula arvensis* ve *Narcissus*
Pambuk-Pamuk : *Gossypium*
Portakal : *Citrus aurantium* var. *dulcis*
Püren : *Hypericum*
Reyhan : *Ocimum basilicum*
Sarı çiçek : *Ranunculus* ?
Selvi : *Cupressus sempervirens*
Solgan - solagan : ? (6)
Somak : *Rhus coriaria*
Söğüt : *Salix alba*
Susam : *Sesamum indicum*
Sümbül : *Hyacinthus orientalis*
Şeftali : *Prunus persica*
Terevi : *Nartirtium officinale* (7)
Turunç : *Citrus aurantium* var. *amara*
Üzüm : *Vitis vinifera*
Zerdali : *Prunus armeniaca*

Karacaoğlan çiçekleri ve meyveleri insan ve çevre güzelliği için özellikleri ile anarken, bakla, bamyası, hurma, susam, limon, somak ve zerdaliye yiyecek ve yemek olarak yer vermiştir. Yaşadığı yörenin, yani güney Anadolu florasına ait, mahalli bitkilerden, geyik göbeği, kamalak, hazeran, püren, solagan ve terevi gibi adlarla anılan türleri de şiirlerinde bulmaktayız. "Yüce dağ başında can otu biter" derken de, masallarımızda yer alan ve ölümsüzlük veren efsanevi bitkiden bahsetmektedir ki halk dilinde aynı anlamları düşündüren "can bitirmek" deyimini yaşadığını söyleyebiliriz.

Çevre, tabiat güzellikleri ve güzel sevgisiyle dolu Karacaoğlan'ın dünyası, sultani kiraz dudaklı, ağca gül yüzlü, selvi gibi nazlı şahnişli, yayla çiçeği kokuşlu, has bahçenin gülü, saçları mor sümbüller, yedi türlü çiçeklerle donanan, başına gül, lale, nergis çelenkleri sokunan güzellerle doludur. Bu güzeller ve Karacaoğlan'ın mekanı, yalçın kayalı, kamalaklı, kara ardıçlı, soğuk pınarlı, etekleri ormanlı dağlar, reyhan, sarı çiçek, nergis, menekşe, çiğdem, lale, gül, fesleğen ve leylağın kokulandırdığı yaylalar, tomurcuk güllü bağlar, kekik kokulu, çakır dikenli, kara çalılı, ceylanların koştuğu, binbir çeşit kuşların ötüştüğü, telli turnaların uçtuğu ovalar, sunaların, ördeklerin, sığınların, kuğuların yüzdüğü göller, bülbüllerin öttüğü, güller biteği ve bahçeleriyle, adeta cenneti